

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2020 року)

У двох частинах

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2020

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Чубко Т. П.

*к. ю. н., провідний науковий співробітник відділу розробки та впровадження
інноваційних методик організації роботи та управління в органах прокуратури
науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України*

За останній період часу особливо пильної уваги міжнародного співтовариства привертає питання щодо забезпечення безпеки всіх рівнів. При цьому держава залишається головним суб'єктом, який на власному (локальному стосовно світового) шаблі повинен забезпечити реалізацію та охорону прав людини, досягнення необхідного соціального консенсусу, а також є головним елементом в системі безпеки. Відтак для реалізації зазначеного Україна бере активну участь в системах універсальної та європейської колективної безпеки, є членом багатьох міжнародних міждержавних організацій. Недооцінка функції забезпечення безпеки у сучасних умовах може призвести до втрати окремими державами своєї державності.

У зв'язку з викладеним доцільно проаналізувати існуюче наукове осмислення поняття функції забезпечення безпеки та її місця серед інших функцій держави. Загалом поняття функцій держави почало активно використовуватись правовою наукою в XIX – XX столітті. На той час функції держави привертала увагу вчених як важлива характеристика її діяльності. Відпочатку серед функцій держави однією з головних визначалась функція, пов'язана з забезпеченням безпеки. Так, свого часу П.Д. Лодій (1764 – 1829) констатував, що метою об'єднання людських спільнот у державу є досягнення безпеки [1]. Серед перших дослідників, які почали виділяти функцію держави щодо забезпечення безпеки були: О.Д. Градовський (1841 – 1889 рр.) [2, с. 26], який виокремлював функцію організації внутрішньої та зовнішньої безпеки, В.М. Хвостов (1868 – 1920 рр.), який звернув увагу на те, що першочергово держава повинна «потурбуватися» про охорону своєї зовнішньої безпеки [3, с. 58]. В радянський період наукові дослідження характеризувалися відносною однорідністю підходів, а відтак серед функцій держави дослідники (М.В. Черноголовкін [4], А.І. Денисов.) [5]) виділяли функцію оборони. Українські науковці (П.М. Рабінович [6, с. 53], О.Л. Копиленко [7]) в системі функцій держави виділяють функцію оборони (захисту) держави від зовнішнього нападу. А от М.С. Булкат пропонує виокремлювати зовнішньозахисну функцію [8, с. 123-124].

Нині під впливом сучасних глобалізаційних процесів відбуваються зміни характеру, а також змісту функцій сучасної держави, які не можуть розвиватися винятково

на власному підґрунті, визначатися цілями, завданнями, що базуються тільки на національному інтересі, без урахування інтересів міжнародного співтовариства. Сучасний розвиток внутрішніх функцій держави відзначений їх інтернаціоналізацією, тобто набуттям внутрішніми функціями значного міжнародного аспекту, їх тісною взаємодією із зовнішнім середовищем, взаємозв'язком внутрішньої і зовнішньої політики держави [9, с. 102]. Наскільки успіх кожної окремої нації залежить від консенсусу та прогресу світу загалом, так і успіх світу залежить від успіхів окремих націй. Політика, економіка, освіта, здоров'я, культура, релігія, екологія безпека перестають бути внутрішніми питаннями або лише світової спільноти. Саме тому втрачає сенс поділу функцій держави на внутрішні та зовнішні. Внутрішні чи зовнішні можуть бути тільки суб'єкти, джерела небезпеки, оскільки навіть при «внутрішніх загрозах» ми маємо на увазі загрозу національній безпеці всієї країни [10, с. 65]. Отже, більш коректний та обґрунтований з огляду на сучасні процеси виділяти внутрішній та зовнішній аспекти здійснення функцій держави, які тісно взаємопов'язані.

У зв'язку з високим динамізмом соціальних процесів у сучасному світі спостерігається високий ступінь невизначеності соціальних ситуацій, з якими стикається сучасна держава. Тому її функції значною мірою починають набувати пошуково-експериментального, координаційного, рекомендаційного характеру [11, с. 11]. Все це зумовлює модернізацію функцій держави, яка, зокрема, проявляється в усучасненні її функцій. Модернізація функцій держави полягає у зміні змісту її класичних функцій, а також у виникненні нових.

У тенденціях розвитку сучасних держав постіндустріального етапу проявляється зміна уявлень про призначення держави в суспільстві. Зокрема, загальноновизнаним стає те, що держава повинна виконувати службову роль стосовно суспільства в цілому. Відповідно до останнього відбувається зміщення акцентів у розумінні функцій держави у бік їх зумовленості потребами всього суспільства та необхідністю належного закріплення й реалізації прав людини. Значне ускладнення відносин між державою й суспільством, залежність сучасної держави від суспільства та відповідальність перед ним, що визначається правовим характером діяльності держави, стрімкий розвиток громадянського та інформаційного суспільства призводить до перерозподілу функцій держави. Функціональне навантаження на державу зменшується через відчуження значного масиву функцій інститутам громадянського суспільства. Властивими державі залишаються лише її невід'ємні функції, які громадянське суспільство самостійно здійснювати не в змозі, зокрема організація забезпечення суверенітету держави, безпеки суспільства, представництво всього суспільства на міжнародній арені [12, с. 29]. Тобто

функція забезпечення безпеки залишається властивою саме державі, є сферою її відповідальності.

Відтак у системі функціонування будь-якої держави питання забезпечення національної безпеки завжди мають пріоритетне значення. Важливість цієї функції ще більше зростає у зв'язку з необхідністю реагування на низку глобальних викликів. Протидія масштабним деструктивним силам є найважливішим пріоритетом кожної країни. Згідно з цим вибудовується і система її зовнішньополітичних орієнтирів, відбуваються пошуки партнерів і союзників, формуються різні вектори зовнішньої та безпекової політики. Дбаючи про свою безпеку, кожна держава або група держав має більш інтенсивно долучатися до процесів підтримання міжнародного порядку та стабільності, розцінюючи це як важливий складник власної національної безпеки. На перший план міжнародної співпраці виходять завдання і посилення взаємодії з іноземними партнерами, та зміцнення координаційних механізмів на внутрішньодержавному рівні [13, с. 48-50]. Тобто, вирішення питань безпеки, у державі не обмежується лише національним рівнем. Оскільки на національному рівні держава має не тільки сформувані та забезпечити виконання законодавчої та нормативної бази щодо забезпечення безпеки, а також скоординувати загальнодержавні дії із цих питань на національному, регіональному та міжнародному (глобальному) рівнях. Наприклад, неможливо вирішити лише на національному рівні такі питання, як техногенна чи природна катастрофа, вірусні пандемії, транскордонна злочинність яка охоплює й незаконну міграцію, контрабанду наркотиків, зброї та боєприпасів, відмивання грошей, тероризм тощо.

Функція забезпечення безпеки має універсальне значення для основних сфер життєдіяльності суспільства і є невід'ємною від основних напрямків діяльності держави [10, с. 67] Кожну з функцій держави можна розглядати в аспекті безпеки, а зміст функції безпеки розкривається в контексті кожної з функцій держави. Адже складниками національної безпеки є політична, державна, військова, економічна, соціальна, гуманітарна, науково-технологічна, екологічна та інформаційна безпека. Нормальне функціонування будь-якої важливої сфери життя суспільства неможливе без забезпечення високих стандартів безпеки у цій сфері, і навпаки. Наприклад, відсутність в Україні ефективних інструментів боротьби з несумлінною конкуренцією, контрабандою, низький рівень інноваційного розвитку, технологічного розвитку вітчизняної економіки, надмірний вплив іноземного капіталу, відтік капіталу за кордон, високий ступінь «тінізації» економіки, нестабільність національної валюти тощо є прямими загрозами економічній безпеці країни, унеможливають економічне зростання, економічну стабільність. З однієї сторони, подолання таких негативних явищ, зменшення їх

кумулятивного негативного ефекту є завданням в межах забезпечення економічної безпеки і умовою економічного зростання. А з іншої, чим потужніша економіка країни, тим вищий рівень економічної безпеки.

Отже, підсумовуючи викладене можна констатувати: а) відбувається процес модернізації держави і як наслідок її функцій; б) притаманною державі однією з найважливіших залишається функція забезпечення безпеки; в) функцію держави забезпечення безпеки доцільно розглядати як самостійну функцію, яка спрямована на досягнення стану захищеності найбільш важливих інтересів людини як суспільства, так й у взаємозв'язку з іншими функціями держави; г) функцію забезпечення безпеки варто досліджувати на національному, регіональному та міжнародному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лодій П. Д. Теорія загальних прав, що містить у собі філософське вчення про природне загальне державне право. Санкт-Петербург.: Друкарня Деп. зовн. торгвлі., 1828. 128 с.
2. Орленко В. В. О. Д. Градовський про проблеми побудови соціальної держави. *Юридична Україна*. 2010. № 11. С. 24–30.
3. Хвостов В. М. Общая теория права. Элементарный очерк. 5-е изд. М. : ЛИБРОКОМ, 2011. 152 с.
4. Черноголовкин Н. В. Теория функций социалистического государства. М. : юрид. лит., 1970. 215 с.
5. Денисов А. И. Советское государство. Возникновение, развитие, сущность и функции. М. : Изд. Московского университета, 1967. 426 с.
6. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. 5-те вид., зі змінами. К. : Атіка. 2001. 176 с.
7. Копиленко О. Л. Загальна теорія держави і права : (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції) : навч. посіб. / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К. : Юрінком Інтер, 2008. 400 с.
8. Булкат М. С. Зовнішні функції України (теоретико-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нац. ун.-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2013.
9. Морозова Л. А. Влияние глобализации на функции государства. *Государство и право*. 2006. № 6. С. 101–107.
10. Лемак О. В. Забезпечення національної безпеки як функція держави. *Національний вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 38. С. 64–67.
11. Джураєва О. О. Функції сучасної держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2006. 20 с.

12. Тихомиров О. О. Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави : моногр. Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2014. 196 с.

13. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова; за ред. К.А. Кононенка. К. : НІСД, 2013. 56 с.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУДОЧИНСТВА: КОЗАЦЬКИЙ ТА ВИЗВОЛЬНО-ЗМАГАЛЬНИЙ ЕТАПИ

Сухонос В. В.

*д.ю.н., професор, Голова Вченої Ради ННІ права,
професор кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Історія судочинства на території сучасної України сягає багатьох століть. На перших порах воно велося не лише від імені князя, а й самим князем.

Спеціалізовані ж судові органи виникли, коли українські землі увійшли до складу польсько-литовської держави.

Саме у цей період виникає й козацьке судочинство. За словами О. Лазаревського, козацьке судочинство «витворилося самим життям, природніми потребами самого народу, без будь-яких штучних... регламентацій; і вказаний sudoустрій міг задовольнити народ до тих пір, поки він залишався народним; допоки сам народ брав участь у його творенні, поки він брав участь у чиненні правосуддя... Витворений козацтвом лад був досить примітивно простим і, можна вказати, більше годився для воєнного табору, ніж для складного громадського життя» [7, с. 96].

Загалом, у межах Запорозьких Вольностей спостерігалось переплетення адміністративних та судових повноважень як колективних інституцій (січових рад), так і окремих посадовців (кошових отаманів, військових суддів, писарів, осавулів, довбишів, курінних отаманів і паланкових полковників).

Терміном «паланки» позначалася як фортеця, так і територія, котра їй підлягала, а також адміністрація означеної фортеці [6, с. 12].

Обраному в Січі кошовому отаманові, за козацьким звичаєм, належала вища адміністративна, військова, духовна та судова влада. Зокрема, його судові рішення стосувалися важливих цивільних справ щодо розподілу земель та угідь за конкретними куреннями, грошового й матеріального жалування, здобичі, а також тих кримінальних справ, які не було вирішено в судах нижчих посадовців Січі.

Другим же, за значенням, адміністративно-судовим посадовцем у Січі вважався